

Lokalizace stanoviště zaniklé středověké sklářské hutě na Šumpersku

Michal Gelnar

Již několik let je upřena má pozornost na příležitostné lokalizování stanovišť zaniklých sklářských hutí v Jeseníkách; delší čas na základě článků historika PhDr. Václav Štěpána z Opavy. Od roku 1999 zúžená na šumperský region. Popud k tomu zavedla (tenkrát ještě strojopisná) studie PhDr. J. Štěrbové a PhDr. V. Štěpána z jara roku 1999 *Vývoj sklářského průmyslu na panství Branná*, resp. osobní vyzvání jednoho z autorů k lokalizování alespoň některých stanovišť zaniklých sklářských hutí, činných tam v době od 15. století až do závěru 1. třetiny 19. století (viz Štěpán V. – Štěrbová J. 2000).¹ Autoři popisují historii devíti skláren, navíc jednu zmiňují jako neurčenou, dosud bez bližších písemných pramenů, z nichž by vyplynula její lokace.² Z popisovaných zaniklých sklářských hutí se v rozmezí vždy jen několika dnů v červenci (3.–8.), srpnu (11.–15.) a říjnu (29.–31.) roku 1999 podařilo lokalizovat 7 stanovišť (Gelnar M. 2001 a). Zbývalo nalézt alespoň některou ze středověkých hutí zmiňovaných autory pro obec Brannou a její blízké okolí.

Při následném studiu kartografického pramene z konce 18. století³ sledovaného prostoru Branné v roce 2000 se mi podařilo nalézt hydronymum *Glasswasser*. To dávalo předpoklad, že by mohlo být ve vztahu k činnosti zaniklé sklářské hutě uváděné poblíž hranic s katastrem obce Ostružná. Studie autorů datuje její činnost na základě písemného pramene do doby kolem roku 1448 (Štěpán V. – Štěrbová J. 2000, s. 18). Prvotní lokalizování v roce 1999 bylo v podstatě neúspěšné (Gelnar 2001 a, s. 65). Při další rekognoskaci na jaře roku 2001 (11. 4.) pomocí údaje na výše zmiňované historické mapě a jejího porovnání se současnou mapou se mi podařilo lokalizovat stanoviště zaniklé sklářské hutě.⁴ To leží na severovýchodě katastrálního území obce Branná na levém břehu dnes již bezejmenného potoka (*Glasswasser*) (viz podrobněji Gelnar 2001 b). Při povrchovém sběru, díky desítkám krtinců, byl nalezen početný soubor hmotných pramenů dokládající v tomto či přilehlém prostoru činnost zaniklé středověké sklářské hutě (dále ZSSH) a života sklářů při ní. V bohatém nálezovém souboru jsou zlomky technické sklářské keramiky (9 ks z tavicích pánví a pánviček, zlomky chladicích hrců), hrušky výmazkové hmoty, drobné skelné taveniny, kapičky nazelenalého skla, žárem slinuté horniny a poměrně početný soubor zlomků užitkové různorodé keramiky (111 ks). Tento soubor užitkové keramiky s několika zlomky profilů okrajů (7 ks) je datován do rozhraní od 1. poloviny 15. století do doby po polovině téhož století, event. druhé třetiny.⁵

Toto datování nalezeného souboru užitkové keramiky je ve shodě s datací sklářské hutě, tak jak je zapsáno v zemských deskách olomouckých, tj. do poloviny 15. století. Tímto dosud, byť jediným lokalizovaným stanovištěm ZSSH z doby pozdního středověku, se daří objevovat a doplňovat neméně závažné dějiny sklářství na severní Moravě, které již dříve potvrzují nálezy značného množství zlomků středověkého skla z center několika historických měst Moravy a Slezska (zejména z Brna, Olomouce, Opavy, Rýmařova).

Doplňuji, že toto stanoviště ZSSH je dosud jediným a zatím nejstarším – rekognoskací nalezeným – stanovištěm zaniklé středověké sklářské hutě lokalizovaným na území Moravy a Slezska.⁶

Poznámky

- 1/ Víze PhDr. V. Štěpána, aby zde vzniklo sklářské muzeum severní Moravy, jako jakýsi pandán tří severočeských muzeí (Jablonec nad Nisou, Kamenický Šenov, Nový Bor).
- 2/ V literatuře je uváděna pro dobu 18. století. Na základě mého studia další literatury již vím, kde ji lze s největší pravděpodobností lokalizovat.
- 3/ Mapa panství Branná (Kolštejn) z roku 1778 kreslená Thomasem Widlakem je uložena v SOkA Šumperk. Opět děkuji pracovním tohoto archivu za vstřícnost, se kterou mi umožnily rozlehlou mapu ještě před restaurováním studovat a potřebnou partii si vyfotit a posléze prostudovat.
- 4/ Základní mapa ČR 14–24–06, 1:10 000.
- 5/ Za posouzení datace souboru užitkové keramiky děkuji příteli PhDr. Josefu Bláhovi z katedry dějin umění Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci.

6/ V odborné literatuře jsou uváděny nálezy stanovišť sklářských hutí v Počátkách a ve Veverské Bitýšce (Nekuda 1961; 1971). Co zkoumali archeologové v Počátkách, nedokáží posoudit vzhledem k velmi stručnému popisu v článku, ale ve Veverské Bitýšce to sklářská pec nebyla, s největší pravděpodobností to byla pec vápenná, jak vyplývá z půdorysu a nálezů hmotných pramenů (viz dostatek příslušné literatury a plánek k těmto vápenným pecím v předešlých sbornících AT Technického muzea v Brně).

Literatura

- GELNAR, M. 2001a: Rekognoskace terénu v Jeseníkách ve vztahu k zaniklým sklářským hutím.
In: Archeologia technica 12, s. 64–67.
- GELNAR, M. 2001b: Zaniklá sklářská huť na katastrálním území obce Branné. In: Severní Morava 82, s. 42–44.
- KRÁL, JAROSLAV 1963: Středověké nálezy v Opavě 1963. In: Přehled výzkumů 1963, ArÚ ČSAV, pobočka v Brně, Brno 1964, s. 67–68.
- NEKUDA, V. 1961: Středověká sklářská pec v Počátkách. In: Časopis Moravského muzea, Vědy společenské, XLVI, s. 77–82.
- NEKUDA, V. 1971: Středověká sklářská pec u Veverské Bitýšky. In: Vlastivědný sborník moravský, XXIII, 2, s. 158–165.
- TERYNGEROVÁ, H. 1995: Předběžná zpráva o hromadném nálezů gotického skla v Opavě.
In: Sborník památkového ústavu v Ostravě, s. 33–36.
- ŠTĚPÁN, V. – ŠTĚRBOVÁ, J. 1999, 2000: Vývoj sklářského průmyslu na panství Branná. In: Severní Morava 78, s. 17–30, 79.